

Korszerű pedagógiai szemlélet — „hagyományos” tanári eljárás

Olyan emberekben, akik valamelyest korszerű pedagógiai elméleti ismerettel s szemlélettel rendelkeznek és közvetlenül szerezhettek tapasztalatokat a tanuló iskolabajlásával, az egyes iskolák feladatmegoldásaival kapcsolatban, sokszor fogalmazódik meg ez az ellentmondás. Egyesek szerint azért lehetséges, jogos sokszor ez a kérdésfelvetés, mert a pedagógia fejlődése messze elmarad a társadalom fejlődésétől. A pedagógiai elmélet csak szerényen követi a természettudomány és a technika gyorsuló fejlődését, a pedagógiai gyakorlat pedig még a pedagógiai elmélet lassú fejlődésével sincs szinkronban, hiszen az elméleti kutatási eredmények csak igen lassan válnak a nevelő-oktató munkában általános gyakorlattá. S bár ebben nyilván nagy szerepet játszik az anyagi ráfordítások korlátozott volta az ipari és mezőgazdasági vonatkozású kutatásokkal, a természettudományokkal szemben, mégis méltán éri elmarasztalás e vonatkozásban a pedagógia elméleti kutatóit és gyakorló szakembereit egyaránt. Ezért is lehet sokszor ellentét a társadalom fejlődésével lépést tartó, abban közreműködő emberek és a fejlődésben azért vagy azért, így vagy úgy lemaradt pedagógusok, iskolák között, a saját gyermekeik optimális fejlődését szem előtt tartó s segítő szülők és az olykor elavult, korszerűtlen pedagógiai szemléletet tükröző iskolai tevékenység, tanári eljárások között.

Nemrég az egyik iskola igazgatója egy értekezleten arról számolt be, hogy tanárai a tananyagcsökkentést az iskolai munka tervezésében — és talán a végzésében is — végrehajtották, de a túlterhelés a kívánt mértékben ennek ellenére sem csökkent, mert a tanárok módszerei keveset változtak, alig fejlődtek, s így a tanórákon az anyag feldolgozása sokszor nem a tanulók szükséges aktivitásával, közreműködésével történik. S bár az iskolák egy részének korszerűtlen szertári, kezdetleges oktatástechnikai felszereltsége sok tekintetben gátolja a korszerű pedagógiai módszerek megfelelő alkalmazását, nincs kellő módszerbeli fejlődés sokszor az olyan — s kevésbé eszközigényes — tantárgyak tanításában sem, amelyekben pedig a korszerű pedagógiai szemlélet következetesebb érvényesítésével a meglévő felszereltség mellett is jóval hatékonyabb lehetne a tanítás-tanulás. S a résztvevők, akik az iskolai neve-

lés-oktatás szakemberei voltak, egyetértettek ezekkel a megállapításokkal. Az értekezleten jelenlevő szülők is hasonlóan vélekedtek. Többségük arról panaszkodott, hogy lelkiismeretes gyermekeik most is csak nagy erőmegfeszítéssel tudják elvégezni a kapott házi feladatokat. Az egyik szülő pl. elmondotta, hogy kitűnő rendű fia a kevés kísérlettel tanított fizika egyik feladatát egy egész délután és este igyekezett megoldani, de hiába: a tankönyvben jelzett eredmény nem akart kijönni. Másnap a tanórán derült ki, hogy a könyv tévesen közölte az eredményt. Mennyi elkeseredéstől, hiábavaló munkától mentesíthette volna a szaktanár ezt és a többi tanulót, ha előre megoldja a feladatot s a házi feladat kijelölésekor kijavíttatja a tankönyv helytelenül megadott eredményét. Bármennyi munkát is fordít ilyen feladatok megoldására a gyermek, ez a tevékenység nem szolgálja a munkára, a munka szeretetére nevelést, inkább elidegeníti attól.

S bár a tananyagcsökkentés végrehajtásában a kezdet kezdetén vagyunk, máris megállapítható, hogy ma még a helytelen pedagógiai szemlélet következtében sokszor nem sikerül eredményesen felhasználni a tanítási óra fel szabaduló idejét, s a tanítási folyamatban kevés szerepet kap a „tevékeny” feldolgozás. A csoport- és egyéni munka következetes, rendszeres alkalmazására több időt kellene fordítani, s ez a többletidő sokszorosan megtérülne a hatékonyabb feladatmegoldásokban, a jobb eredményekben. A kisgyermek szeret kérdezni. Az iskolába kerülő gyermek is „kérdő gyermek”, akinek sok-sok kérdése van szüleihez, minden felnőtthöz. Természetes, hogy az iskolában is lenne kérdése, aktiv is lenne, ha ehhez számára tudatosan, következetesen biztosítanánk a lehetőséget.

Annak, hogy az iskola olykor nem kellő hatékonysággal oldja meg a feladatát, egyik fontos oka éppen az, hogy a nevelők egy részének — kis részének — pedagógiai szemlélete nem eléggé korszerű, az iskolát a társadalomból kiszakítva, független intézménynek látja; nem hisz folyamatosan abban, hogy az egész társadalom nevel s az iskolának az iskolán kívüli nevelő hatások tervszerű összefogása, megfelelő szervezése, a helyes nevelő hatások tudatosítása, megerősítése is fontos feadata. S bár a Rendtartás előírásaiban szocialista fel-

fogásunk jut kifejezésre, az elavult pedagógiai szemlélet sokszor lehet gátja a kötelező normák érvényesülésének. Ennek igazolására egy konkrét megtörtént esetet szeretnék ismertetni, röviden elemezni. Nem tennem ezt, ha az érdekelt nevelők legalább utólag rájöttek volna eljárásuk helytelenségére. Amikor azonban később e probléma nyilvánosságot kapott, az érintett nevelők egy részének csak ennyi volt a véleménye: „Érdemes ezt egyetlen 4-esért szóvá tenni?” Nem tennem szóvá akkor sem, ha csak egyetlen ilyen esetről lenne szó. Sok pedagógus és szülő erősített meg abban, hogy a következőkben leírt pedagógiai szemlélet mást is, a mindennapi gyakorlatban többször is érvényesül. Az elmúlt tanév végén pl. az egyik közeli általános iskola két 8. osztályos tanulójáról mondtak ugyanilyen pedagógiai szemlélettel véleményt. A szaktanár földrajzból mindvégig kitűnő és magatartásában, szorgalmában kifogástalan tanulóknak adott 4-es érdemjegyet. Még félévkor is 5-ösök voltak s a második félévben a jegyek egy kivételével utólag, május végén kerültek a naplóba s nem is egyeztek az Ellenőrzőkönyvbe beirtakkal. S bár a tanterület mérlegelve a gyermekek munkáját, a jeles mellett foglalt állást, a szaktanár mint igazgatóhelyettes, a járási művelődésügyi osztály segítségével érvényt szerzett az előzőleg kellően nem indokolt és nem dokumentált jegyrontásnak. Sok nevelővel történt beszélgetés s ez az eset is arról győzött meg, hogy érdemes szélesebb körben is felhívni e helytelen pedagógiai szemléletre az érdekelt figyelmét. Ösztönzött erre egyébként a nevelésért érzett felelősség, a gyermek szeretete, az iskola féltése is.

Szeretném hangsúlyozni, hogy szocialista társadalmunk, korszerű pedagógiai felfogásunk: optimista. Az ember értékelésénél az egész embert, az ember egész munkáját, magatartását nézi, s egyetlen botlásából, helytelen tetteiből nem von le az egyén értékeit semmibe vevő következtetéseket. Igyekszik jól megismerni az egyedet, gondosan mérlegeli annak minden megnyilvánulását, tevékenységét, s annak figyelembevételével próbál helyes, objektív véleményt kialakítani róla.

Az alábbi eset az egyik vidéki városi iskolában történt. A tanítás befejezése előtt pár nappal az iskola 3 napos „Honvédelmi napokat” szervezett. Az egyik napon a tanulók a határban 10–12 fős csoportokban forgószínpadszerűen oldották meg az egyes állomások feladatait, követelményeit. Az egyik végzős csoport tagjai – vagy azért, mert „diákoknak” érezték magukat, vagy azért, mert a nevelők nem tudatosították kellően a követelményeket – a céllovászat utáni első állomást futás helyett lépésben közelítették meg. Ezért a testnevelő tanár, aki őket mind fogadta, azt mondta nekik, hogy a csoport minden tagjának lerontja

az év végi jegyét. Ezután a csoport már minden további állomásig futva tette meg az utat.

S néhány nappal később, az osztályozó konferencián a testnevelő tanár igazgatói és nevelőtestületi segédlettel érvényt is szerzett hirtelen kimondott „igéretének”. Az elhamarkodott tanári kijelentést, a helyesnek nem mondható állásfoglalást azzal indokolták, hogy ebben az eljárásban, magatartásban a tanulók politikai állásfoglalása, szocialista társadalmi rendszérünkhöz való helytelen viszonyulása tükröződik, melyért az ígért büntetés jár. S „az akkori igazgató egyetértésével és a többi nevelő beleegyezésével minden tanulónak lerontották valamilyen (testnevelés, magatartás, szorgalom) jegyét”.

Természetesen helytelenítjük, sőt: elítéljük a tanulók fentebb vázolt eljárását. Ugyanakkor azonban nem tartjuk szerencsésnek, helyesnek, nevelő hatásúnak ezt a megoldást. Egyetlen meggondolatlan, gyerekes viselkedés nem szolgáltathat kellő alapot ahhoz, hogy iskolai tanulmányai végén, annak befejezésekor egy csoport fiatalra az osztályozó konferencia, mint a nevelőtestület egy része, emiatt ráüsse a társadalomellenesség súlyos bélyegét. Különösen érthetetlen, elfogadhatatlan ez az eljárás, sommás elítélés éppen azoknak a tanároknak a részéről, akik – amikor róluk van szó – igen érzékenyek, s határozottan tiltakoznak az ellen, hogy a szakfelügyelet, a külső látogató egyetlen órájuk vagy csak egy osztállyal kapcsolatos nem megfelelő eredményeik alapján formáljon véleményt róluk, ítélje meg egész tevékenységüket, munkájuk hatékonyságát.

Bár e szűk keretben nincs lehetőségünk arra, hogy részletesebben elemezzük a szóban forgó nevelői eljárásban megnyilatkozó pedagógiai szemléletet, néhány dologra mégis szeretnék rámutatni. Az akkor érvényes Rendtartás is határozottan előírta többek között, hogy „a magatartás és szorgalom elbírálása és minősítése folyamatos nevelési feladat”, hogy ezt „körültekintő gondossággal, a szocialista pedagógia elvei alapján kell végezni”, egyeztetni kell „a tanulói közösség állásfoglalásával” stb. Abban a szemléletben, amelyet a fenti eljárás tükröz, nem érvényesülnek a Rendtartás követelményei, de nem tükröződik benne szocialista pedagógiai felfogásunk sem. Az osztályozó konferencia, az iskola, nem törődve a korszerű szocialista pedagógiai szemlélettel, a pedagógiai pesszimizmus katonájaként „az értékelést, az osztályozást a megtorlás, a büntetés eszközeül használta”. Az osztályban tanító nevelők közül egyik sem, az osztályfőnök sem, az igazgató sem próbálta megkeresni a tanulók eljárásának okát, indító rugóit. Senki nem kérdezte és nem hallgatta meg a tanulókat, a csoport tagjait: az egyik fél véleményét figyelembe véve, a társadalomellenesség bélyegét elfogadva, régi fajta tanári alapállással „szigorúan megbüntették” a tanulókat. A sommás elma-

rasztalás elfogadásával, határozatra emelésével nem voltak tekintettel, a csoport tagjaira, az egyes tanulókra sem. Tükröződik ebben az is, hogy a nevelők nem szereztek következetesen érvényt annak a fontos pedagógiai elvnek sem, hogy a gyermekek alapos megismerése fontos feltétele a személyiség hatékony fejlesztésének, s a gyermek ismerete alapján kell megoldani az értékelést is. A csoport legtöbb tagjánál találhattak volna ugyanis olyan pozitívumokat, amelyeket lehetett – kellett – volna mérlegetelni. A tisztább látás, meggyőzőbb érvelés érdekében hasznos lenne mindegyik tanuló addigi tevékenységét, magatartását elemezni, erre azonban nincs lehetőségünk s nem is tartjuk szükségesnek. Hivatkozunk itt mégis az egyik tanulóra, akivel addig soha nem volt semmiféle probléma. Tanulmányai idején mind az osztályfőnökei, mind a tanárai magatartás, szorgalom és tanulmányi feladatot oldott egyaránt csak jót mondtak róla. Gyakran adtak hangot annak a véleményüknek, hogy sok ilyen tanulóra lenne szükség. Ez a tanuló – a mindig kitűnő tanulmányi eredmény mellett – konstruktív magatartással igen sok társadalmi munkát vállalt és végzett. Sokféle időigényes ifjúsági mozgalmi feladatot oldott meg. Az osztály propagandista-szervező titkára, az egész évfolyam kultúrfelelőse, az iskolai ifjúsági szervezet vezetőségének tagja volt. Két éven át technikai vezetője volt az Iskolai Híradónak, s ezért az egyéb szervező munkán kívül, hetenként két reggel a műsor sugárzása miatt a szokásosnál jóval korábban kellett mennie az iskolába. Szaktanári irányítással sokszor vett részt az iskolai hangosító eszközök szerelésében és működtetésében az iskolai és iskolán kívüli rendezvények, a városi és külső területi, vidéki ünnepségek alkalmával. Reggeltől késő éjszakába nyúló órákat, napokat töltött a Sárospataki Diáknapok híradástechnikai előkészítésében és a hangosító berendezés működtetésében. A nyári szünetekben önkéntes, önzetlen munkával segítette az iskolai híradással kapcsolatos vezetékek falba vésését, a meglévő szerelés javítását. Saját órarendszerinti óráiról is sokszor hívták más osztályokba filmvetítés céljából. (Mellesleg több szempontból is helytelen ez: Azok a tanárok, akik otthon rendszeresen használják a korszerű háztartási gépeket, az iskolában – távoltartva magukat a korszerű technikai eszközöktől – példájukkal is fokozzák az iskola és az élet közti szakadékat, másrészt pedig más órától vonják el a tanulót, és sokszor élve a lehetőséggel, esetleg hátrányos helyzetet alakítanak ki!) E tanulót többször vették igénybe időigényes magnójavításra is. Fentiekben túl szívesen segítette tanulmányaikban osztálytársait is. Volt idő, amikor társadalmi munkában órarendszerűen foglalkozott egy-egy osztálytársával, korrepetálta azt. Osztályfőnökének tudnia kellett mind erről, nevelői is tudtak ezekről, mégis az utolsó év lezárása-

kor, az iskola végső értékelések elfeledkeztek róla, s a korszerű pedagógia helyett vele szemben is a megtorlás, a büntetés pedagógiáját alkalmazták, és szorgalomból „4”-es osztályzatot kapott. Eddig tanulmányai alatt bizonyítványában ez volt az egyetlen nyelvé.

Nem lehet helyeselni, hogy egy iskola befejezésekor, közvetlenül a magasabb iskolai felvételi előtt, egyetlen helytelen, meggondolatlan, gyerekes – amint ezt a csoport tagjai később elmondották – semmi esetre sem szándékos cselekvés miatt ilyen megtorlás alkalmazására került sor. A büntetés kiszabásakor a nevelők nem mérlegettek a feladatmegoldás előkészítését, nem nézték meg a csoport teljesítményét, a honvédelmi napokon felmutatott eredményét. A tanári önkényt, a nem nevelő hatású eljárást, az ellentmondásos megoldást az is mutatja, hogy a csoport tagjai ugyanakkor teljesítményükért, amelybe az előző évek elért eredményei is beszámítottak, a „Honvédelemért” aranyjelvényt is megkapták. Ha a vezetés és a nevelők jól ismerték volna a tanulókat, s gondoltak volna a korszerű pedagógiai felfogásra, továbbá emberségesen mérlegettek volna a helyzetet, a tanulók eljárását, rájöttek volna arra, hogy a kettő kizárja egymást, hogy eljárásuk helytelen és a gyermekeket jobban megismerve más megoldást kerestek volna.

Az ilyen pedagógiai eljárás, pesszimista szemléletből fakadó gyakorlati tevékenység alakítja ki, erősíti meg a tanuló egy részében a „kiszolgáltatottság” nem kívánatos érzését, s tudat alatt vagy tudatosan a helytelen „felszabadultságra”, felszínis munkára, az életben való „könnyebb boldogulásra” ösztönzi őket. „Az ilyen s ehhez hasonló szemléletben, eljárásokban kereshető az iskolai demokráziát lassú fejlődésének, az iskolai demokráziát lassú megvalósulásának egyik oka. Az ilyen helytelen eljárások távolítják el a tanulókat is, a szülőket is előbb-utóbb az iskolától”, pedig megfelelő társadalmi bázis nélkül az iskola nem tudja megoldani feladatait.

Érdekes, hogy előzőleg a tanulók véleményt nyilváníthattak a tanulói magatartás és szorgalom érdemjegyére vonatkozóan, s most az osztályfőnök, a nevelők az utolsó iskolai értékeléshez, a záró értékeléshez nem voltak kíváncsiak a tanulóknak, az osztály ifjúsági szervezetének a véleményére, nem kérdezték meg az osztály vezetőségét. Nem helyeseltető, hogy amikor a legérettebbek a tanulók a véleménynyilvánításra az iskolában, továbbá amikor nehezebbnek vélt probléma merül fel, éppen akkor nem vonják be őket a megoldás helyes módjának kimunkálásába, és elmulasztják ezzel is a nevelő hatás természetű érvényesítését, a tanulói személyiség formálását. Ugyanakkor nem lehet egyértelműen egyet érteni azzal sem, hogy az ilyen és az ehhez hasonló eljárások, korszerűtlen tanári intézkedések ellen sem a ta-

nulók, sem a szülők nem tehetnek semmit, s a tanulók még napjainkban is, a szocialista pedagógia, humanizmus korában „ki vannak szolgáltatva a tanári önkénynek s nincs olyan fórum, amely ilyen esetekben segítséget adna, felbontási lehetőséget biztosítana és a tanárokat helytelen eljárásuk megváltoztatására, az iskolát az elkövetett hiba kijavítására kötelezné”.

E rövid elemzés a fejlődés segítésének szán-

dékával készült. Jó lenne, ha az ilyen – ma még előforduló – esetek elgondolkodásra készítenék a – szocialista iskolából származó, elavult pedagógiai eljárásokat alkalmazó – nevelőket, nevelő testületeket és a felettes szerveket, s a gyakorlati pedagógiai tevékenységben tudatosan nagyobb szerepet kapna a tanulók sokoldalú megismerése, megértése, a humanizmus és ezzel együtt erőteljesebben érvényesülne a korszerű pedagógiai szemlélet.

DR. KOVÁCS VENDELNÉ

Eger, 2. sz. gyakorló iskola

Olvasás és fogalmazás

Amikor az olvasási órák munkáját a fogalmazási készség fejlesztése szempontjából vizsgáljuk, helytelen volna a szókinccs gyarapítást, valamint a mondat szerkesztés és szófordulatok tudatosítását tűzni ki elsődleges feladatul. Az olvasmány gondolatának kifejtését viszont figyelmen kívül kell hagyni, tekintettel arra, hogy ez sajátosan olvasmánytárgyalási probléma.

Az olvasmány mondanivalójának teljes felfogása is legalább annyira fontos – a fogalmazási készség fejlesztése szempontjából –, mint az előbbi. Csak az a szó, és kifejezés válik a gyermek maradandó aktív kincsévé, amely egy gondolat körbe szervesen beillesztődik. Az olvasmányban közölt gondolat teljes megértése nélkül a szó és kifejezés üres marad, következőképpen, mint keveset jelentő szókép, vagy hangcsoport, egyhamar kiesik a tudatból: elfelejtjük.

A gondolat és a mondanivaló teljes megértése pedig a gyermek számára nehéz, ha nem konkrét helyzetben látja a szereplőket, tehát, ha nem emeljük ki az olvasmány alapján megrajzolható képnek azon részeit, amelyekhez elsősorban kapcsolódik a gondolat, a mondanivaló, a cselekvés.

Elsős olvasókönyvünk: Látjátok, éppen ez a hiba! című olvasmányának mondanivalója akkor lesz világos a gyermek előtt, ha sikerülten mutatjuk be azt a viselkedési helyzetet. Ez abból áll, hogy az ugrásra kész kutya előtt egy felborzolt szőrű öklömnyi kismacska kuporog, amelyet Laci és Lajcsi tétlen bámészkodással les.

A helyzet bemutatása egyszerű (a kép hű ábrázolása miatt is) ugyanakkor mégis világos.

A „vadul ugatott”, a „kuporgott és keservesen nyávogott” szavak feszítően érzetik a kismacska szorult helyzetét.

A „lesték” pedig a tétlen fiúk szenttelen bámészkodását. A néni gyors cselekvésével és fehéborodásával, mint ellentéttel, fokozza a fiúk tétlenségéből fakadó mulasztás súlyosságát.

A tanulás megértésének mélysége a szituáció elemzésének mélységétől függ. Ez pedig attól, hogy mennyire sikerül a szöveg megbeszélésén keresztül még feszültebbé tenni azt a tanulóknak is.

A néni által levont következtetés ugyanis akkor lesz hatásos, ha előbb gondoskodtunk arról, hogy a kép, ami a szemrehányást indokolja, élesen – a fantáziát foglalkoztatóan –, álljon a tanulók előtt.

A párbeszéd szöveg legyen majd a szembeállítás magyarázata is.